

Леся Халюк
(Київ)

УСНЕ НАРОДНЕ ОПОВІДАННЯ В СУЧАСНІЙ ФОЛЬКЛОРИСТИЦІ

У статті проаналізовано теоретичні праці, присвячені вивченню усного народного оповідання. Розглянуто феномен усного оповідання та його форм (меморат, фабулат).

Ключові слова: усне оповідання, фольклор, меморат, фабулат.

The paper focuses on the theoretical works which devoted studying oral folk story. The phenomenon of the oral story and its forms (memorate, fabulate) are considered.

Keywords: oral story, folklore, memorate, fabulate.

В статье анализируются теоретические труды, посвященные изучению устного народного рассказа. Рассматривается феномен устного рассказа и его форм (меморат, фабулат).

Ключевые слова: устный рассказ, фольклор, меморат, фабулат.

У ХХ ст. усні народні оповідання стали об'єктом вивчення фольклористів, соціологів, психологів та антропологів. Цьому сприяли два основні фактори. По-перше, у них побачили важливе джерело вивчення феномену повсякденного життя й культури, об'єктивізоване в оповідній формі. По-друге, розповіді людей про своє життя допомагають зрозуміти суспільні явища загального характеру, оскільки їх змістове наповнення визначається особистим досвідом конкретної людини та ідеологією соціальної групи.

Майже впродовж ХХ ст. так звана неказкова проза вивчалася вкрай вибірково. Упередженість та небажання вивчати певні явища – через ідеологічні міркування або перестороги іншого характеру – зумовили неповноту сучасних наукових знань про цілі пласти українського прозового фольклору. Особливо болюче це позначилося на розвідках у царині сучасної прозової творчості, «нетрадиційні» вияви якої не вкладалися у рамки класичної жанрової системи [7, с. 129–130].

Варто відзначити, що фольклористика переважно користувалася народною термінологією на означення оповідань: «бесіди», «приповістки», «оповідки», «оповіді», «історії», «притчі», «бувальщини» та ін. Проте за давністю та сталістю вживання найпоширенішим є термін «оповідання» [24, с. 16].

Систематичне збирання та видання української «народної документалістики» розпочалося з середини ХІХ ст. Так, у

1847 році вийшов друком збірник «Украинские народные предания», упорядкований П. Кулішем [33], а у 1856 і 1857 роках – два томи «Записок о Южной Руси», де було надруковано й усні народні оповідання та спогади [19].

У 70-х роках ХІХ ст. було розроблено наукові засади збирання й дослідження народних оповідань. Усні оповідання стали предметом уваги таких збирачів, як І. Рудченко, П. Рудченко, І. Манжура, Я. Новицький, А. Димінський, М. Білозерський, П. Мартинович, П. Чубинський та ін. Однак до фундаментальних збірників народної прози того часу усні народні оповідання потрапляли спорадично. До того ж їх розміщували поряд, а іноді й упереміж з казками, легендами, переказами та анекдотами.

Першу спробу наукової класифікації народної прози, до якої були зараховані й усні народні оповідання, здійснив у 1876 році М. Драгоманов у збірнику «Малорусские народные предания и рассказы» [22]. Учений поділяє фольклорну прозу на три великі групи: 1) «матеріали народної науки, знань і понять, хоча б іноді виражених у художній напівфантастичній формі» [12, с. ХХІ]; 2) «народне мистецтво з метою суто естетичною» (казки) [12, с. ХХІІ]; 3) биліни й перекази.

Усні народні оповідання М. Драгоманов не виділяє окремо і вміщує їх у першу та третю групи. Класифікацію народної прози М. Драгоманова тривалий час використовували такі українські вчені, як Б. Грінченко, В. Антонович, В. Гнатюк,

І. Франко. Але вже тоді І. Франко у своїх теоретичних розробках (зокрема в передмові до збірки «Галицькі народні казки») підтримував принцип розподілу матеріалу за літературними формами [9, с. 1].

В українській фольклористиці 20-х років ХХ ст. науковці виокремили такі різновиди народних оповідань: оповідання-спогади, новели та фабульні оповідання [26, с. 9]. Так, оповідання-спогади українські фольклористи зараховують до периферії фольклору і розглядають їх поза традиційними видами народної творчості [20, с. 75].

Новим етапом у вивченні усних оповідань стали 30-ті роки ХХ ст. У цей час активно працювали такі російські дослідники, як С. Мірер, В. Боровик, В. Круп'янська, Б. Сидельников, Н. Комовська, Ю. Соколов, А. Астахова, М. Азадовський та ін.

Поряд з терміном «народне оповідання» («народный рассказ») у російській фольклористиці широко вживався термін «сказ». Так, Н. Комовська вважає, що «сказ» – це «поетичний твір усної народної творчості про яку-небудь подію чи факт із реального життя» [17, с. 54]. Подібне визначення «сказу» подають В. Круп'янська та Б. Сидельников у статті «Усний народний сказ» («Устный народный сказ»).

Суттєві корективи в інтерпретацію усних оповідань вніс Ю. Соколов – учений зі значним практичним досвідом у вивченні функціонування народної прози в її природних виявах, аналітик і теоретик уснопоетичної творчості народу. Дослідник звертав увагу на надзвичайну поширеність усних наративів у народному побуті як форми осмислення важливих суспільних подій [32, с. 507]. Проте, наголошуючи водночас на значимості оповідань як історичних документів, на близькості їхньої поетики (стилю, композиції) до поетики неказкової прози і навіть побутової казки та анекдоту, учений виніс їх на «периферію фольклору» [32, с. 508].

У повоєнні роки сфера вивчення усних спогадів значно розширилася: до них, як і раніше, активно зверталися історики, фольклористи, по-новому їх почали використовувати в літературі, зокрема в літературній документалістиці, яка на цій основі, застосовуючи фольклористич-

ну методику записування, створила новий літературний жанр – «репортаж-спогад з місця історичної події» [1, с. 52].

В українській та російській фольклористиці в 1950-х роках намітився якісно новий етап вивчення тогочасних фольклорних процесів. У коло активно обговорюваних питань неодмінно потрапляли усні народні оповідання. Особливої уваги надавали питанням систематизації, виявленню специфіки неказкової прози, оскільки тут, на думку вчених, простежувався найбільший суб'єктивізм в інтерпретації багатьох явищ народної творчості.

Більшість російських фольклористів і надалі розробляли тезу фольклорності усних народних оповідань, сформульовану в 1930-х роках. Проте з часом змістилися акценти у вивченні об'єкта дослідження. Якщо в 1930-х роках поняття «усні народні оповідання» обмежувалося виключно усними спогадами, оповідями про життєві реалії, то в повоєнний час його зміст суттєво розширився, охоплюючи ледь не всю казкову прозу, з одного боку, та усні спогади інформативного характеру, з другого [5, с. 132–177].

Протягом 1950-х років російські фольклористи продовжували розробляти поняття «сказ» [16, с. 119]. В одному випадку стверджувалося, що «сказ» узагальнено-художньо зображує дійсність, і тому його необхідно «відділити від простого побутового оповідання або оповідання-спогаду на суспільні теми» [30, с. 136], а в іншому – його ототожнювали зі звичайними спогадами [18, с. 321].

Значну цінність для розв'язання проблеми жанрового визначення усних народних оповідань мають праці таких російських учених, як Л. Бараг, М. Меревич, Л. Домановський, А. Гончарова та ін.

Більш обережним щодо визначення художньої природи усних народних оповідань та їх зарахування до фольклорної системи був В. Пропп, поділяючи весь масив народної прози на «такі твори, у правдивість змісту яких не вірять» (усі тексти казкового типу), «і такі, у правдивість змісту яких вірять» [29, с. 43]. Усю неказкову прозу В. Пропп поділив на такі жанри: етіологічні оповідання, бувальщини, легенди, історичні перекази, сказання [28, с. 52]. Варто також зазна-

чити, що дослідник порушує питання про приналежність до фольклору звичайних оповідань про життя, спогадів, оповідань про незвичайні зустрічі або події. Суттєвою відмінністю таких оповідань є те, – зазначає дослідник, – що це оповідання очевидців про реальні події.

Усні народні оповідання також вивчав В. Гусев, який зазначив, що «жанром усного оповідання називаємо художні оповіді, що побутують у народі, про сучасні події (у широкому значенні цього слова, тобто які не стали історичним минулим, передані в спогадах від попереднього покоління), що відбулися насправді (чи бучімто дійсні) та відобразилися й оформилися в уяві оповідача, набувши елементів художньої вигадки й образного вираження, що здійснює емоційний вплив на слухача» [11, с. 129].

Значним кроком уперед у фольклористиці була класифікація жанрів неказкової прози, запропонована К. Чистовим. У 1962 році, після гарячих дискусій про стан фольклору, він формулює свою концепцію історико-культурного вивчення народної творчості в сучасних умовах, з урахуванням усіх факторів, що впливають на цей процес. На думку дослідника, прозовий фольклор не можна диференціювати, беручи за жанрову ознаку наявність чи відсутність домислу. К. Чистов поділяє усю усну прозу на дві групи: 1) жанри з чітко визначеною естетичною функцією (усі різновиди казки, притчі, небилиці, анекдоту) і 2) жанри, у яких будь-які позаестетичні функції відіграють основну роль [36, с. 5]. До останніх, на думку К. Чистова, належать перекази, легенди, «скази», бувальщини, усні оповідання тощо. До того ж він підкреслював, що ці твори не сприймаються оповідачами і слухачами як художні. Учений вважав, що вони виконують практичну функцію – здійснюють передачу історичних, політичних, побутових або інших повідомлень чи новин. За аналогією до прикладного мистецтва, яке призначене надавати художньої форми побутовим предметам, цю сферу народної художньої прози можна було б умовно називати прикладною. Дослідник, беручи за основу морфологічну класифікацію К. Сидова, підкреслює, що плітки й поголоски, меморати і фабулати є не жанрами, а формами побутування неказкової

фольклорної прози, відтак кожний окремий твір може виступати в одному з жанрів (переказ, легенда, бувальщина і т. д.) або у формі, яка містить їхні елементи [37, с. 11]. Тим самим К. Чистов указує на ситуативну залежність від реальних умов спілкування виконавця та слухача, характеру жанрового побутування фольклорної прози.

У практиці багатьох зарубіжних країн пріоритет у висвітленні питання, яке розглядається у цій статті, надавався ставленню оповідача до власної розповіді. Вперше такий підхід запропонував німецький фольклорист К. Сидов, який провів розрізнення між меморатом і фабулатом як головними різновидами неказкового прозового фольклору [4, с. 183]. До найважливіших категорій він зараховував:

1) меморат – суто особисте оповідання власного переживання;

2) фабулат – фабуляризоване, насичене фантазією повідомлення про подію;

3) хронікат – рудиментарний історичний переказ, що передається радше як пояснення.

Теорія К. Сидова стимулювали багаторічну дискусію про значення, співвідношення та доцільність запропонованих ним термінів. Учені сперечалися, чи можуть особисті розповіді бути предметом фольклористики, чи є вони самостійним жанром, піджанром чи системою жанрів [40; 43].

Серед німецьких учених докладніше на мемораті та фабулаті спинився Г. Гранберг, який у 1935 році вказав на залежність меморату від географічного середовища, виду діяльності та способу життя людей. Отже, дослідник звернув увагу на те, що ми сьогодні називаємо соціальним, професійним фольклором. На його думку, попри те, що змістом меморату є розповідь про особисту подію з життя оповідача, вона тісно пов'язана з віруваннями, поширеними в певній місцевості [44, с. 297]. Що ж до терміну «фабулат», то він у трактуванні Г. Гранберга є синонімом слова «легенда».

Ще один німецький учений Х. Тільхаген погоджувався з визначеннями меморату і фабулату, які подав К. Сидов, і витлумачив їх у тому сенсі, що сукупність народних вірувань, віддзеркалюючись у свідомості однієї людини, дає меморат, а віддзеркалюючись у загальнонародному сприйнятті – фабулат. На відміну від

К. Сидова, Х. Тільхаген вважав, що хронікальні повідомлення теж можуть розглядатися як меморати. Стосовно останніх дослідник підкреслив, що меморати – це певні утворення, які час від часу змінюються як за змістом, так і за формою [4, с. 184].

Різновиди категорій прози, на думку російських дослідників, виникають із суспільної функції, яку оповідання виконує серед конкретної групи людей, а також з типу повідомлення, у якому воно функціонує. Тому В. Гусєв убачав у мемораті відповідник народних мемуарів, лише усно розповсюджуваних. С. Азбелєв називає меморатом «усне оповідання, що передає власні спогади виконавця про факти з його життя, тобто про події, учасником чи очевидцем яких був сам оповідач» [3, с. 138]. Це визначення можна віднести до жанру усного оповідання, зокрема, до одного з його видів – автобіографічного, оскільки твори цієї групи охоплюють події з життя самого оповідача. До числа меморатів С. Азбелєв включає також і бувальщини як твори, засновані на особистому спогаді [3, с. 138]. На думку С. Азбелєва, в окремих випадках меморати є будівельним матеріалом для виникнення прозових фольклорних текстів, але власне фольклором ще не є [2, с. 421]. Фабулат, за визначенням С. Азбелєва, – «коротка (як правило, одноепізодна) усна оповідь, заснована на реальних подіях і життєвих спостереженнях, але не є їхнім безпосереднім відображенням. <...> Фабулат – основний вид оповіді у сфері неказкової фольклорної прози» [6, с. 373]. Натомість Г. Грачова вважає, що відмінність меморатів і фабулатів полягає у відсутності в меморатах художності; меморат – це звичайна розповідь без захоплюючого сюжету. «Як тільки простий меморат замінюється фабулатом, – пише Г. Грачова, – виникає безпосередня зацікавленість, образність, художність, включається пряма мова, емоційність, формується цілісний твір» [10, с. 145].

Перше дослідження, присвячене жанрові усного оповідання, здійснив російський учений І. Ярневський [39]. У своїй монографії «Усне оповідання як жанр фольклору» дослідник простежив історію збирання та вивчення усних народних оповідань у російській фольклористиці, виділив як основні жанроутворювальні

ознаки оповідання, так і ті, що відрізняють його від інших прозових фольклорних жанрів. І. Ярневський приділив увагу тематиці й художній своєрідності творів цього жанру, вивів їх типологію. Учений переконливо довів правомірність існування усного народного оповідання як самостійного жанру уснопоетичної народної творчості.

Питання про жанр усного народного оповідання зачіпає у своїх працях і В. Міхнюкевич. Дослідник вважає найменування одних і тих самих творів «сказками» та «усними оповіданнями» «непотрібним паралелізмом термінів». Він не вважає усні оповідання фольклорними творами, при цьому абсолютно справедливо зазначає, що термін «усне оповідання» існує у двох значеннях: як найменування жанру, під яким він розуміє «особисті спогади (меморати) або оповіді про події, учасником яких оповідач не був, але міг бути їх сучасником (хронікати)», а також як «вид усної народної творчості, що об'єднує формою виконання казки, переказу, легенди та інші жанри фольклорної прози» [23, с. 71].

Відомим українським дослідником усних народних оповідань є С. Мишанич, який, порівнюючи особливості виконання казок і народних оповідань, звертає увагу на те, що казкар здебільшого запам'ятовує, а потім переказує уже готовий сюжет. У випадку народної прози виконавець «не одержує “в спадок” ні готового твору, як це маємо в пласті художньому, ні мотивів і сюжетів, як у легендах і переказах; він творить сюжети своїх оповідань на основі вироблених традицією мовленнєвих жанрів, кладучи в їх основу власний життєвий досвід, а отже, й досвід свого оточення, соціальної групи» [25, с. 110].

Український дослідник народної прози В. Сокіл виділяє меморат як одну з форм усних оповідань. Ці твори, на думку автора, повідомляють про події, які не виходять хронологічно за межі того, що бачив, пережив, чого був безпосереднім учасником оповідач. Розповідь ведеться від першої особи [31, с. 12]. Автор також зазначає, що не вводить до фольклористичного лексикону термін «свідчення», який поширений у багатьох виданнях, зокрема історико-літературних та публіцистичних, оскільки він не містить жанрових диференційних ознак. В основі кожного

твору лежать факти, речі, обставини, про які повідомляє очевидець безпосередньо чи опосередковано (не свідок). Інакше кажучи, якщо розповідає не учасник подій, то такі твори, згідно з терміном «свідчення», сюди не вписуються [31, с. 12].

Варта уваги також позиція відомого науковця Р. Кирчіва у статті «Трагедія голодомору у фольклорному відображенні» [15], у якій він зараховує розповіді про голод 1932–1933 років до усної словесності, однак висловлює певні дискусійні та суперечливі міркування. Зокрема, ставить під сумнів належність деяких текстів до фольклору. На думку вченого, потрібно з-поміж «одноразових текстів» (свідчень, спогадів, повідомлень і т. д.) виділити ті, що характеризуються ознаками фольклорності чи фольклоризації [15, с. 57].

Російська дослідниця А. Ліпатова поділяє форми текстів неказкової прози на суб'єктивні (меморат, «свідчення») і на інтерсуб'єктивні (фабулат). Суб'єктивні форми трансформуються в інтерсуб'єктивні; останні розривають зв'язок з оповідачем і стають частиною загального для носіїв традиції запасу знання. Перехід від суб'єктивних до інтерсуб'єктивних форм – корінний перелом у побутуванні тексту: оскільки лише у випадку «фольклорного факту» можна вести мову про сюжет тексту (отже, про варіативність), про жанрові тенденції. Дослідниця розрізняє меморати і свідчення, вважаючи їх різними формами тексту, зазначаючи, що, деякі вчені не роблять такого розрізнення [27, с. 173–174]. А. Ліпатова вказує, що для оповідача меморату є важливою саме повторюваність події, тому вони і зберігаються в пам'яті. Повторюваність текстів забезпечує їм істинність. У свідченні ж завжди йдеться про подію як про приватний досвід конкретної людини. Скажімо, на суді представляють драматичну подію, виявлену в ході слідства, як суто окремих, одиничний випадок, навіть якщо вона вкрай типова для цього суспільства. Подія сприймається такою, що не має аналогів у попередньому житті людини, як подія несподівана, незвичайна, ексклюзивна. Саме завдяки незвичності (одиничності, ексклюзивності) події розповідь про неї і зберігається в пам'яті інформанта [21].

Диференціацію жанрів народної прози за ознакою характеру творення тексту та

наявності чи відсутності в ньому естетичного начала здійснює В. Харитоновна. Так, традиційна форма народних уявлень, беручи свій початок у міфі, знаходить експліковане вираження у формі повір'я. На основі певного повір'я чи системи повір'їв у будь-який момент може виникнути розповідь від першої особи – меморат. «Первісна інформація для слухачів народжується безпосередньо в процесі спілкування і формується за законами розмовної мови. Як правило, перша спроба викладу не приводить до чіткого оформлення тексту, оскільки він розсіюється у діалогічному мовленні співрозмовників. Однак тут уже формується ядро майбутньої оповіді, вона досить швидко кристалізується структурно, оскільки виконавець неодноразово переказує ті ж відомості іншим особам» [35, с. 40]. Характеризуючи особливості поезики згаданих творів, дослідниця відзначає «наявність слабо розробленої сюжетної ситуації, втіленої на текстовому рівні у вільно-імпровізаційній словесно-фразовій формі» [35, с. 42]. Власне сюжет, а також елементи художності з'являються у текстах неказкової прози лише на рівні фабулату: «на зміну власне інформативному началу приходять естетико-розповідне» [35, с. 42]. На ідеї не «передавання», а «творення» тексту в процесі виконання також наполягає О. Бріцина, звертаючи увагу, що українські оповідачі «визначають власну діяльність, вживаючи дієслово “складати”» [8, с. 5].

Важливою, на нашу думку, для досліджуваної теми є також праця Ю. Чорі «Жива історія», у якій автор подає своє розуміння поняття «народні оповідання». Дослідник зауважує, «що усні легенди, перекази та оповіді є жанровими різновидами усної розповідної творчості. Вони малоформатні, невеличкі за обсягом і близькі між собою за змістом. Їх часто плутають один з одним, тому й користуються узагальненим висловом – народні оповідання» [38, с. 3–4]. Так, за визначенням Ю. Чорі, оповідь – це найпростіший художній твір, у якому йдеться про щось чи про когось із давноминулого або сучасного. Художня інформація (спогад) подається від імені очевидця, безпосереднього учасника або й стороннього оповідача [38, с. 4].

Варто згадати також праці ізраїльських науковців Л. Фіалкової та М. Єленевської

[13; 44; 34], у яких досліджено особисті оповіді, представлені у вигляді автобіографічних розповідей, епізодичних свідчень та спогадів. Вивчення особистих оповідей дозволяє досліднику зрозуміти важливі чинники, які впливали як на особисте життя людей, так і на загальну психічно-ментальну та соціальну динаміку. У зазначених працях окремі розповіді розглядаються як такі, що відображають відповідний культурний контекст, часом опосередковано, а культурний контекст у свою чергу відбивається в окремих розповідях. У цьому випадку окремі люди розповідають про особисті спогади як частину великого групового досвіду, відтак суспільна вага цих оповідей лише зростає. На думку Л. Фіалкової, «меморат» – термін універсальний, а позначені ним тексти можуть набувати ознак різних фольклорних жанрів від легенди до бувальщини. Дослідниця зазначає, що проблематичність цього терміна полягає в таких його ознаках, як особистісність, відсутність варіантів та співвідношення з іншими спорідненими жанрами. Замість оповіді про себе оповідач часто розповідає про своїх знайомих, а подальший пошук може іноді привести до знайдення варіантів начебто особистої пригоди [34, с. 44]. Дослідниця зауважує, що зважаючи на проблематичність терміна «меморат» і його дискусійність, замість нього буде вживати термін «особисті оповіді», запропонований американською дослідницею С. Сталь, який охоплює всі жанрові варіанти історій з власного життя оповідача або його знайомих [34, с. 44].

До цієї проблеми також зверталися чеські науковці. Так, О. Сироватка вважає, що хронікальні повідомлення перебувають на периферії або навіть поза тим, що прийнято називати фольклорною прозою – вони живуть і передаються радше як певні докази і пояснення, а не як оповідання. На його думку, саме в меморатах найбільше виявляються тенденції, характерні для неказкової фольклорної прози. Саме меморатам властиві ознаки, загальні для всього фольклору – колективний характер і художність форми. Під останньою дослідник має на увазі колективно вироблені народом принципи побудови композиції, засоби вираження, навіть міміку й жести оповідача тощо. Колективне ставлення до розказаного може виражатись і в тому, що багато оповідачів, неза-

лежно один від одного, висвітлюють одні й ті самі теми, однаково оцінюють одні й ті самі події [42, с. 115–116]. О. Сироватка, наприклад, кладе в основу внутрішньожанрового розподілу оповідань об'єкт зображення, вирізняючи оповідання про оточення оповідача й автобіографічні спогади [42, с. 115].

Польський дослідник К. Кадлубець теж виділяє дві групи оповідань, але за основу поділу бере принцип епічної дистанції і на цьому підґрунті розрізняє історичні оповідання та спогади з повсякденного життя [41, с. 230–231].

Внесок у дослідження усних народних оповідань як однієї з форм народної творчості здійснили також словацькі вчені А. Меліхерчик, М. Лещак та В. Гашпарикова. У ході проведених досліджень вони дійшли важливих, часто спільних висновків. Наприклад, В. Гашпарикова серед жанрових особливостей проаналізованого прозового матеріалу виділяє історичні та реалістичні оповідання – випадки з життя. Важливою є думка про недостатність традиційної методики досліджень, і лише тривале та всебічне її вивчення на відносно невеликій території зі сталим населенням може забезпечити ґрунтовні теоретичні узагальнення й допомогти з'ясувати місце усних народних оповідань у репертуарі певного культурного осередку.

Вивченням історій із власного життя ґрунтовно займалася американська дослідниця фольклору С. Сталь. Вона відокремила короткі розповіді про епізоди з життя від довгих біографічних оповідань, але підкреслила їхній тісний взаємозв'язок і зазначила як характерну рису обох жанрів те, що часто сам оповідач може виступати ще й героєм. Самопрезентація є найважливішою функцією особистих оповідей, а процес розповідання невіддільний від саморозуміння й самоформування людини [40, с. 13]. Як особисті оповіді С. Сталь розглядає прозаїчні наративи, що здебільшого ведуться від першої особи й характеризуються нетрадиційним змістом, однак, є фольклорним жанром [43]. На думку дослідниці, особисті оповіді мають три основні ознаки: 1) драматичну наративну структуру; 2) систематичну орієнтацію на правдивість; 3) тотожність образів оповідача та головного героя. Особисті оповіді входять до стабільного репертуару оповідача й по-

вторюються багато разів, перетворюючись на оповідь зі сталою структурою.

Дослідники-фольклористи так чи інакше зачіпають у своїх працях проблему усного народного оповідання, що свідчить про істотні розбіжності в питанні, що розглядається. Дехто з дослідників визнає існування жанру усного народного оповідання, інші заперечують. Чимало розбіжностей і з приводу назви: деякі фольклористи пропонують називати аналізовані твори «сказами», інші – «усними оповіданнями», треті вважають за доцільне використовувати обидва терміни як синоніми. Інакше кажучи, з приводу назви розглядуваного жанру не існує єдиного погляду. Проте, на нашу думку, ці два поняття дуже близькі за своїм значенням і цілком можуть використовуватися для позначення одного й того самого жанру. Різниця полягає лише в часі використання їх у фольклористиці. Тож у момент зародження досліджуваних текстів для їх називання іноді використовувався термін «сказ», який пізніше було повністю замінено терміном «усне оповідання», тобто одна назва перейшла в іншу, а розглядуване явище залишилося тим самим.

Література

1. *Адамович А. В.* В соавторстве с народом / А. В. Адамович // *Адамович А.* О современной военной прозе / А. Адамович. – М. : Сов. писатель, 1981. – С. 42–84.
2. *Азбелев С. Н.* [Классификация народной прозы] / С. Н. Азбелев // VII Междунар. конгресс антропологических и этнографических наук. (3–10 августа 1964 г.). Труды. – М. : Наука, 1969. – Т. VI. – С. 421–423.
3. *Азбелев С. Н.* Меморат / С. Н. Азбелев // *Восточнославянский фольклор : словарь науч. и нар. терминологии / редкол. : К. П. Кабашников (отв. ред.) и др.* – Минск : Наука і тэхніка, 1993. – С. 138.
4. *Азбелев С. Н.* Проблемы международной систематизации преданий и легенд / С. Н. Азбелев // *Русский фольклор. Специфика фольклорных жанров.* – М. : Наука, 1966. – Т. 10. – С. 176–195.
5. *Азбелев С. Н.* Современные устные рассказы / С. Н. Азбелев // *Русский фольклор. Проблемы современного народного творчества.* – М. ; Ленинград : Наука, 1964. – Т. IX. – С. 132–177.
6. *Азбелев С. Н.* Фабулат / С. Н. Азбелев // *Восточнославянский фольклор : словарь науч. и нар. терминологии / редкол. : К. П. Кабашников (отв. ред.) и др.* – Минск : Наука і тэхніка, 1993. – С. 373–374.
7. *Бріцина О.* Прозові жанри фольклору в публікаціях останніх років / О. Бріцина // *Народна творчість та етнографія.* – 2000. – № 5–6. – С. 129–134.
8. *Бріцина О. Ю.* Українська усна традиційна проза: питання текстології і виконавства / О. Ю. Бріцина. – К. : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006. – 395 с.
9. Галицькі народні казки / в Берліні пов. Бродського із уст народа списав Осип Роздольський. Впоряд. і порівняння додав Іван Франко // *Етнографічний збірник.* – Л., 1895. – Т. 1. – 120 с.
10. *Грачева Г. Н.* Бытовые рассказы долганки П. Р. Безруких / Г. Н. Грачева // *Фольклор и этнографическая действительность : [сб. ст. : к 75-летию со дня рождения Б. Н. Путилова] / Рос. акад. наук, Ин-т этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая, С.-Петербург. фил. ; [отв. ред. А. К. Байбурин].* – С.Пб. : Наука, 1992. – С. 136–146.
11. *Гусев В. Е.* Эстетика фольклора / В. Е. Гусев. – Ленинград : Наука, 1967. – 319 с.
12. *Драгоманов М. П.* Замечания о систематическом издании приведенный малорусской народной словесности: предисловие // *Малорусские народные предания и рассказы / свод Михайла Драгоманова.* – К., 1876. – С. XIX–XXV.
13. *Еленевская М.* Русская улица в еврейской стране. Исследование фольклора эмигрантов 1990-х в Израиле / М. Еленевская, Л. Фиалкова ; отв. ред. В. А. Тишков. – М. : Институт этнологии и антропологии РАН им. Н. Н. Миклухо-Маклая, 2005. – Т. 1. – 356 с.
14. *Еленевская М.* Русская улица в еврейской стране. Исследование фольклора эмигрантов 1990-х Израиле / М. Еленевская, Л. Фиалкова ; отв. ред. В. А. Тишков. – М. : Институт этнологии и антропологии РАН им. Н. Н. Миклухо-Маклая, 2005. – Т. 2. – 244 с.
15. *Кирчів Р.* Трагедія голодомору у фольклорному відображенні / Р. Кирчів // *Відлуння голодомору-геноциду 1932–1933. Етнокультурні наслідки голодомору в Україні.* – Л. : НТШ, 2005. – С. 41–64.
16. *Китайник М. Г.* Проблемы изучения истории рабочего фольклора / М. Г. Китайник // *Проблемы фольклора.* – М. : Наука, 1975. – С. 117–124.
17. *Комовская Н. Д.* Современные сказы / Н. Д. Комовская // *Советский фольклор.*

Сборник статей и материалов. – М. ; Ленинград, 1941. – № 7. – С. 54–71.

18. *Кравцов Н. И.* Русское устное народное творчество : [учебник для филол. спец. ун-тов]. – 2-е изд., испр. и. доп. / Н. И. Кравцов, С. Г. Лазутин. – М. : Высшая школа, 1983. – 483 с.

19. *Кулиш П.* Записки о Южной Руси : в 2 т. / П. Кулиш. – К. : Дніпро, 1994. – 719 с.

20. *Левченко М.* Оповідання селян за часу громадянської війни на Україні / М. Левченко // Етнографічний вісник. – 1926. – Кн. 2. – С. 68–77.

21. *Липатова А. П.* Формы текста рассказов о снах: «свидетельские показания» и мемораты [Электронный ресурс] / А. П. Липатова // Труды «Русской антропологической школы». – М., 2008. – Вып. 5. – Режим доступа : <http://www.ulfolk.ru/Statji/333/335.pdf/>.

22. Малорусские народные предания и рассказы / свод Михайла Драгоманова. – К., 1876. – XXVI. – 484 с.

23. *Михнюкевич В. Л.* Проблемы сказа в фольклоре / В. Л. Михнюкевич // Фольклор и литература. (Проблемы их творческих взаимоотношений) / [сб. науч. тр.]. – М., 1982. – С. 66–83.

24. *Мишанич С. В.* Біля джерел народної прози / С. В. Мишанич // Народні оповідання. Українська народна творчість. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 15–62.

25. *Мишанич С. В.* Усні народні оповідання: Питання поезики / С. В. Мишанич. – К. : Наукова думка, 1986. – 327с.

26. Народні оповідання / [упорядкув., вступ. ст. С. Мишанича]. – К. : Наукова думка, 1983. – 503 с.

27. *Померанцева Э. В.* Русская устная проза : [учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.» / сост. В. Г. Смолицкий]. – М. : Просвещение, 1985. – 272 с.

28. *Пропп В. Я.* Жанровый состав русского фольклора / В. Я. Пропп // *Пропп В. Я.* Фольклор и действительность: избранные статьи / [сост., ред., предисл. и примеч. Б. Н. Путилова ; АН СССР, Ин-т востоковедения]. – М. : Наука, 1976. – С. 46–82.

29. *Пропп В. Я.* Принципы классификации фольклорных жанров / В. Я. Пропп // Пропп В. Я. Фольклор и действительность: избранные статьи / [сост., ред., предисл. и примеч. Б. Н. Путилова ; АН СССР, Ин-т востоковедения]. – М. : Наука, 1976. – С. 34–45.

30. Русское народное поэтическое творчество : [учебное пособие для филол. ф-тов пед. ин-тов / под ред. Н. И. Кравцова]. – М. : Просвещение, 1971. – 384 с.

31. *Сокил В.* Оддзвонив голодомор / В. Сокил // Українці про голод 1932–1933. Фольклорні записи Василя Сокола. – Л. : Афіша, 2003. – С. 5–18.

32. *Соколов Ю. М.* Русский фольклор : учебник для вузов / Ю. М. Соколов. – М. : Учпедгиз, 1938. – 562 с.

33. Украинские народные предания / собрал П. Кулиш. – М. ; С.Пб., 1847. – 90 с.

34. *Фіалкова Л.* Коли гори сходяться: нариси українсько-ізраїльських фольклорних взаємин / Л. Фіалкова. – К. : Автограф, 2007. – 176 с.

35. *Харитоновна В. І.* До питання про специфіку продукування і побутування неказкової прози у слов'янській фольклорній традиції / В. І. Харитоновна // Проблеми слов'язнознавства. – Л. : Світ, 1990. – Вип. 41. – С. 38–46.

36. *Чистов К. В.* К вопросу о принципах классификации жанров устной народной прозы / К. В. Чистов // VII Междунар. конгресс антропологических и этнографических наук, август 1964 г.). – М. : Наука, 1964. – 10 с.

37. *Чистов К. В.* Русские народные социально-утопические легенды / К. В. Чистов. – М. : Наука, 1967. – 340 с.

38. *Чорі Ю.* Жива історія. (Сюжетно-тематичний огляд народних легенд, переказів та оповідей) / Ю. Чорі. – Мукачево : Елара, 2000. – 443 с.

39. *Ярневский И. З.* Устный рассказ как жанр фольклора / И. З. Ярневский. – Улан-Удэ, 1969. – 231 с.

40. *Honko L.* Memorates and the Study of Folk Beliefs / L. Honko // Journal of the Folklore Institute. – 1964. – N 1. – P. 5–19.

41. *Kadłubiec K. D.* Problematyka badań nad gawędzarstwem ludowym / K. D. Kadłubiec // Ludowość dawniej i dziś: studia folklorystyczne. – Wrocław, 1973. – S. 225–236.

42. *Sirovatka O.* Vzpomínkové vyprávění jako druh lidové prózy / O. Sirovatka // Český lid. – 1963. – R. 50. – Č. 2. – S. 114–120.

43. *Stahl Sandra K. D.* The Oral Personal Narrative and Its Generic Context / Sandra K. D. Stahl // Fabula. – 1977. – N 18. – P. 18–39.

44. *Ward D.* On the Genre Morphology of Legendry: Belief Story Versus Belief Legend // Western Folklore. – 1991. – N 50 (3). – P. 296–303.